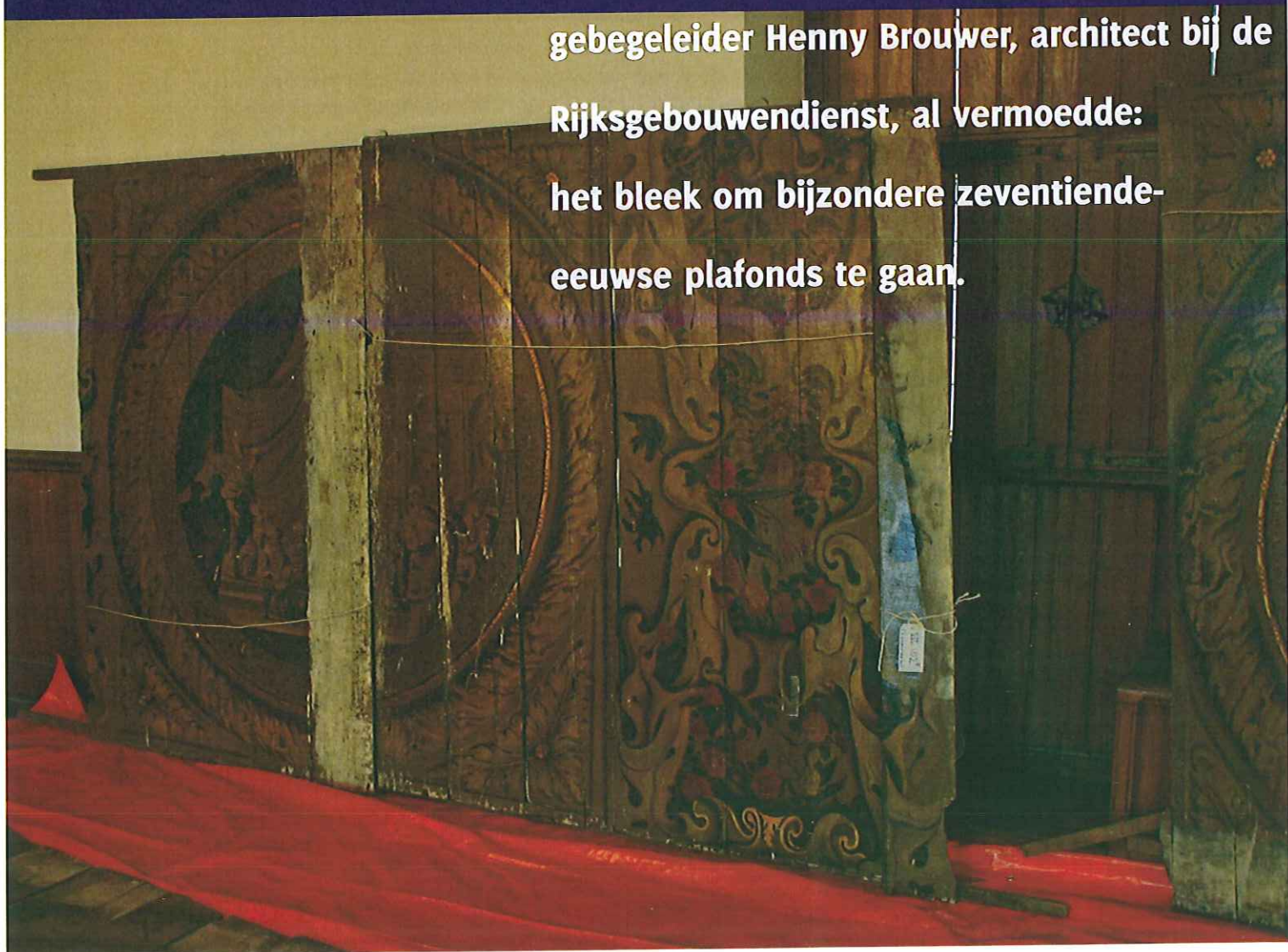

Verborgene schatten i

Bijzondere zeventiende-eeuwse
plafonds herontdekt

In opdracht van de Rijksgebouwendienst deed studente Ilse Koreman onderzoek naar wat aanvankelijk niet meer dan een stapel oude, beschilderde planken leek, opgeslagen op een van de zolders van het Binnenhof in Den Haag. Zij ontdekte wat haar stagebegeleider Henny Brouwer, architect bij de Rijksgebouwendienst, al vermoedde: het bleek om bijzondere zeventiende-eeuwse plafonds te gaan.

1. Plafondddeel met in medaillon een voorstelling van koning Salomo die de Koningin van Sheba ontvangt.

het Binnenhof

We kennen het Haagse Binnenhof allemaal uit de krant en van de tv. Daar vertoont het zich als een schilderachtig complex, met de Ridderzaal als onbetwist middelpunt. Van deze zaal staat ook het interieur in het collectieve geheugen gegrift. Van de rest van het kasteelcomplex kennen maar weinig Nederlanders het interieur. Toch bevat het interieur van het Binnenhof meer elementen die de moeite waard zijn. Zelfs tussen de vele kamers en zalen die op het eerste gezicht wel erg veel lijken op een standaard-kantoorruimte is voor wie er oog voor heeft nog wel wat moois te ontdekken. Helemaal spannend zijn de vele zolders die het complex rijk is. De zolders boven de Grafelijke zalen, achter de Ridderzaal, zijn nog van die échte zolders waar van alles te vinden is. Er is zelfs een depot ingericht waar oude bouwfragmenten liggen opgeslagen. Sommige van deze objecten zijn eenvoudig herkenbaar maar andere laten zich wat minder gemakkelijk duiden. Tot die laatste categorie behoorde een forse stapel beschilderde planken. Van deze stapel wist tot voor kort niemand veel meer te vertellen dan dat het vermoedelijk om oude plafonds ging.

Legpuzzel Ilse Koreman is niet over een nacht ijs gegaan bij haar onderzoek. Voorzichtig heeft zij eerst alle planken in een grote zaal op de tweede verdieping van het Grafelijke Zalencomplex uitgelegd, waarna het echte puzzelwerk kon beginnen. Tot ieders verrassing kwamen er uiteindelijk vier plafonds of onderdelen daarvan min of meer compleet tevoorschijn. Plafonds die bovendien van een verrassend hoge kwaliteit bleken te zijn. De verflagen bleken in de meeste gevallen goed

bewaard te zijn gebleven. De beschilderde planken bieden daardoor rechtstreeks zicht op de zeventiende eeuw, de eeuw waarin de plafonds – gelet op de stilistische kenmerken – geschilderd zijn.

De ensembles Het eerste ensemble dat Ilse bij elkaar puzzelde bleek uit twee vakken te bestaan, elk beschilderd met twee medaillons, die van elkaar gescheiden worden door een tussenpaneel met kwabwerk en bloemen. In de zeer vaardig geschilderde medaillons zijn Bijbelse voorstellingen te zien. De schilderijen dateren vermoedelijk uit de periode 1660-1670 (afb. 1 en 2). Het tweede ensemble dat een stilistische eenheid vormt, bestaat uit drie vakken met medaillons in zwaar kwabwerk dat in vorm overeenkomsten vertoont met het nog bestaande plafond van de vergaderzaal van de Eerste Kamer. Bij deze twee vakken met medaillons horen twee rechthoekige velden die een wolkenlucht met Mercuriusfiguur binnen een rand van bloemen en bladeren laten zien (afb. 3 en 4). Het laatste ensemble bestaat uit twee plafonds die zijn beschilderd met geometrische compartimenten en in goud uitgevoerd blad- en loofwerk. Het fond van het ene plafond is groen, het fond van het andere plafond is rood. De plafonds vertonen overeenkomsten met ontwerpen van Pieter Post (1608-1669) en zullen van rond 1650 dateren (afb. 5).

Herkomst Het onderzoek riep natuurlijk meteen de vraag naar herkomst op. De plafonds bleken niet in bestaande vertrekken te passen. Omdat er in de negentiende en twintigste eeuw

2. Twee plafonddelen met Bijbelse voorstellingen, van elkaar gescheiden door een strook 'kwabwerk' met florale motieven.

veel gebouwen op en bij het Binnenhof zijn afgebroken, vermoeden Ilse en Henny dat de plafonds bij de sloop van deze gebouwen op de zolder van de Grafelijke Zalen zijn gelegd. Zouden er bijvoorbeeld plafonds uit het befaamde Huygenshuis (gesloopt in 1876) komen, of wellicht uit een zaal die achter de Grafelijke Zalen stond? Of kwamen de plafonds misschien uit het Stadhouderskwartier, een deel van het Binnenhof dat ook nogal stevig is 'aangepakt' aan het einde van de negentiende eeuw? Een definitief antwoord kon niet worden gegeven.

Verdiepend onderzoek Het onderzoek heeft aan wat voorheen niet meer dan een stapel planken was een nieuwe betekenis gegeven: de stapel blijkt te bestaan uit kwalitatief hoogwaardige zeventiende-eeuwse plafonds. Dergelijke plafonds zijn relatief zeldzaam in Nederland. Betekent dat dat de plafonds gerestaureerd moeten worden? Ilse Koreman is daarover duidelijk. In haar eindrapportage noemt ze concrete mogelijkheden voor hergebruik van de plafonds in het Binnenhof en doet daarvoor ook suggesties.

Een mooie droom: herplaatsing Hoe dan ook, om herplaatsing mogelijk te maken, is het nodig om de plafonds te conserveren en verder onderzoek te doen. Zo kunnen de planken dendrochronologisch worden onderzocht en verdienen ook de verflagen nadere studie. Het enthousiasme waarmee Ilse de plafonds onder de aandacht van anderen heeft gebracht, heeft er toe geleid dat er nu een interdisciplinaire werkgroep in het leven is geroepen die nader onderzoek gaat doen naar de plafonds. Naast de Rijksgebouwendienst zijn daarbij ook de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de Universiteit van Amsterdam betrokken.

Het ideaal is natuurlijk dat alle plafonds ooit weer een mooi plaatsje krijgen in het Binnenhof. Het is een mooie gedachte dat daarmee niet alleen de Ridderzaal zelf maar ook andere ruimten (weer) iets sterker de tastbare uitdrukking zullen zijn van de rijke geschiedenis van dit complex, op dit moment het oudste nog in gebruik zijnde regeringsgebouw ter wereld. ■

Johan de Haan is senior adviseur monumentenbeleid bij het Atelier Rijksbouwmeester in Den Haag, een onderdeel van de Rijksgebouwendienst. Hij is gespecialiseerd in historische interieurs.

Ilse Koreman is student Bouwkunde aan de Haagse hogeschool. Zij hoopt in de loop van 2013 af te studeren.

3. Plafondeel met Mercurius (rechts) en Venus en Amor (links).

4. Reconstructiekening door Ilse Koreman van een van de geometrische plafonds.

5. Detail van een hoek van een van de plafonds met geometrische motieven.